

Wetzel Tamás

Válasz a *Magyar Kisebbség* folyóirat szerkesztősége által megfogalmazott kérdésekre

I. A könnyített honosítási törvény bevezetése közvetlen közjogi kapcsolatot teremt a magyar állam és a kisebbségi magyar közösségek azon része között, akik igénylik a magyar állampolgárságot. Hogyan fogja befolyásolni ez a tény:

1) Magyarország kapcsolatát a kisebbségi közösségekkel, a kárpát-menedencei összmagyar integrációt?

2) A kisebbségi közösségen belüli viszonyrendszert (politikai és civil szervezetek egymással való kapcsolatát)? Mennyiben és hogyan módosul a „kisebbségi magyar társadalom”-projektek, illetve a kisebbségi elitek párhuzamos társadalomépítése?

3) A kisebbségi közösségeknek a többségi társadalomhoz (államhoz) való viszonyát, az egyes közösségek integrációs stratégiáit? Miként hathat vissza a magyarországi politikai közösség megnyitása a kisebbségi magyar autonómia-törekvésekre?

Az egyszerűsített honosítás bevezetésének első hónapjaiban nagyon nagy publicitást kapott a téma, majd ez fokozatosan csökkent, hiszen szinte természetessé vált (a sokak szerint eddig is magától értetődő) lehetőség. Ennek megfelelően örültem a témák felvetésének, így ha nem is történelmi távlatból, de már valamelyes rálátással tekinthetünk közös ügyeinkre.

Az újra létrejövő vagy felélesztett közjogi kapcsolat megítélésében két szélsőség között alakíthatjuk ki álláspontunkat, azaz az egyszerűsített honosítás egyrészt nevezhető történelmi tettnek, a nemzetpolitika legfontosabb részének, másrészt az eddigi magyar identitás mellett csupán egy „papírnak”, amely nem pótolhatja a napi nemzetépítési teendőket, legyen az egy iskola, egy templom felújítása és fenntartása, vagy éppen egy táncház. Az igazság – véleményem szerint – valahol középen, de inkább a történelmi megközelítés felé eltolódva lehet.

Ennek egyrészt indoka maga az állampolgársági eljárás lezárása, az ünnepléses állampolgársági eskütétel, amikor a *Himnusz* és a *Szózat* hangjai között/mellett a kérelmező esküt tesz és magyar állampolgárrá válik. Egészen biztos, hogy nagyon sok honfitársunk esetében ez katartikus élmény, amelyre egész életében emlékezni fog. (Ha eljárásjogi szempontból nézzük, nem lehet összevetni a közigazgatás hagyományos működésével, amikor jó esetben hatósági engedélyt küld ki a hatóság, rossz esetben elutasító határozatot vagy éppen szabálysértési bírságot, szankciót állapít meg.)

Másrészt álláspontom indoka lehet, hogy nagyon mélyről, a december 5-i népszavazás alapjáról indulhattunk, így természetszerű volt a sebek gyógyításának igénye, amely jó úton halad. Visszagondolva a három évvel ezelőtti történetekre, elég sok kétkedéssel találkozhattam, amely teljesen jogos is volt, hiszen sokan és sokszor csalatkozhattak meg az anyaországban. Ebben az esetben azonban mással szembesülhettek az emberek, szerencsére zökkenőmentesen és közmegelegedésre működik az egyszerűsített honosítás, amely az egész magyar közösséget erősíti.

Harmadrészt az állampolgárság megszerzése hosszú távon létesít kapcsolatot, amely öröklődik, azaz újra magyar állampolgárok születnek mondjuk Kolozsváron vagy Sepsiszentgyörgyön, és magyar állampolgárok kötnek házasságot, ügyeiket a főkonzulátusokon (amelyek mellé rövidesen Nagyváradon és Marosvásárhelyen is konzuli iroda nyílik) intézhetik. Az új magyar állampolgárok választhatnak például, hogy melyik ország útlevelét fogják a továbbiakban használni, vagy éppen melyik ország konzuli védelmét veszik igénybe egy harmadik országban. Ez a kérdés a legtöbb ember számára elég egyértelmű lehet...

A létrejövő közjogi kapcsolat nem egyirányú, adományjellegű aktus, hanem egy kölcsönös felelősségen alapuló rendszer, amely hálózatszerűen összeköti az egyes határon túli magyar közösségeket is. Ez a „hálózatosodás” nemcsak a történelmi tudat és azonos kultúra, hanem a közjogi kötelék alapján is csökkentheti a kétségkívül tapasztalható „szétfejlődést.” Azzal, hogy a külhoni szavazók részt vehetnek a magyarországi országgyűlési választásokon, egyrészt effektíven beleszólhatnak az őket is érintő kérdésekbe, másrészt a politikai logikának megfelelően minden anyaországi politikusnak figyelembe kell venni őket.

Kétségkívül nem egyszerűek a felmerülő kérdések, amelyekre elsősorban a magyar közösségek vezetőinek kell a választ megtalálniuk. Érzésem szerint viszont két párhuzamos világ kialakulásának lehetünk tanúi, azaz fennmarad az eddigi kisebbségi problematika, és mellette a határokon át egy „virtuális” Magyarország épül ki, azonban ez utóbbi nem befolyásolja

döntően a kisebbségi elitek párhuzamos társadalomépítését, integrációs- vagy autonómia-stratégiáját.

II. Magyarországon az elmúlt húsz év egyik legfontosabb politikai vitája a magyar politikai közösség definíció körül zajlott. A könnyített honosítási törvény feltehetően paradigmaváltás ebben a koncepcióban. Milyen következményei lesznek (vannak) ennek a lépésnek a magyar és a magyarországi identitáspolitikákra? Milyen esélyeket lát egy új alapokon nyugvó konszenzusos nemzet-definíció kialakítására?

A magyar politikai közösség definíciója körüli vita Antall József emlékezetes, 1990-ben elhangzott mondataira vezethető vissza, amelyet sokszor és méltánytalanul támadtak. Az Alkotmány és az új Alaptörvény azonban világosan fogalmaz(ott) az anyaország és a határon túli magyarság kapcsolatrendszeréről. Véleményem szerint az egyszerűsített honosítás bevezetése és a külhoni választójog megadása lezárta ezeket a vitákat, valódi paradigmaváltásról beszélhetünk.

Az egyszerűsített honosítás bevezetése egyértelműen segítette az összmagyar identitás megerősödését, nemcsak a határon túli kérelmezők, hanem nagyon gyakran a magyarországi testvértelepülések lakói számára is, akik mindenben segítettek a honosítás folyamatát, mintegy „megpecsételve” az összetartozást. Fontos szempont lehet, hogy az éveken vagy évtizedeken keresztül súlykolt gonosz ellenpropaganda, miszerint tömeges áttelepülés, a nyugdíj- és szociális ellátó rendszer, a munkaerőpiac összeomlása következik be a határon túli magyarok miatt, egyértelműen, mindenki számára lelepleződött. Mindezek miatt az egyszerűsített honosítás – sok más intézkedés mellett – az együvé tartozást, az identitás megerősítését szolgálta.

Azt sem szabad azonban elhallgatni, hogy nagyon jelentős különbségek tapasztalhatóak az egyes magyar közösségek között, mind az identitás, mind bizonyos mértékig ezzel kapcsolatban az állampolgárság kérelmezése terén. Például az erdélyi vagy a felvidéki identitás között – ha lehet egyáltalán egységesen identitásokról beszélni – már komoly eltérés látszik, amely egyébként már a magyar igazolványok kérelmezésének arányaiban is tisztán észrevehető volt egy évtizeddel ezelőtt. Ezen az egyszerűsített honosítás sem változtatható, hiszen ennek a helyzetnek, ezeknek a tendenciáknak jóval régebbi, mélyebb gyökerei vannak.

A magyar nemzet-definíció véleményem szerint koherens, azaz a közös kulturális gyökereken nyugvó, a nemzeti identitás felvállalásán alapszik. Ennek régóta megvannak az alapjai, új alapokat – különösen az állampolgár-

ság meglétén nyugvót – nehezen tudok elképzelni, ebben a kérdésben aligha jöhetne létre az eddigit felváltó új konszenzus.

III. A könnyített honosítással kapcsolatos törvény bevezetését a Magyarországgal szomszédos államok vegyes érzelmekkel fogadták. Míg Ausztria, Románia és Szerbia nem fogalmazott meg kifogást a törvénnyel szemben, addig Szlovákia és Ukrajna nem csak tiltakozott, de ellenintézkedéseket is hozott. Mennyire változtatta meg a döntés Magyarország szomszédságpolitikai mozgásterét, valamint milyen változásokat generált az elkövetkező időszakra nézve?

Az állampolgárság meghatározása – bizonyos keretek között – minden állam legszuverénebb joga. Fontos leszögezni, hogy a magyar egyszerűsített honosítás és általában a magyar állampolgársági jog a nemzetközi jognak és az uniós jognak teljes mértékig megfelel. 2010 előtt is tartalmazott a magyar állampolgársági törvény kedvezményeket a magyar származásúak számára, azonban teljesen felesleges idegenrendészeti eljárásnak és állampolgársági vizsgának tette ki őket, így fogalmazhatunk úgy is, hogy az egyszerűsített honosítással csak a felesleges bürokratikus teher szűnt meg, hogy mindenki a szülőföldjén lehessen magyar állampolgár. Azt se lehet mondani, hogy az új szabályozás úttörő lenne, hiszen a jelenlegi állás szerint az egész sor európai példa után ez volt az utolsó. Lehet sorolni a német, a spanyol, az olasz, a horvát, a szerb vagy éppen a román állampolgársági törvényeket, amelyek felhasználásával készült az állampolgársági törvény 2010. évi módosítása.

Kiemelendő, hogy általános európai tendencia a kettős állampolgárság elfogadása, olyan, ettől pár évtizede még mereven elzárkózó országok is engedik ma már, mint például Németország vagy Svédország. A tavaszi módosítás alapján pedig már Csehország is eltörölte a kettős állampolgárság eddigi tiltását.

A szlovák reakció, azaz az ellentörvény meghozatala, meglehetősen érdekes több szempontból is. Egyrészt a szlovák állampolgársági törvény 1997 és 2005 között ismert egy egyszerűsített honosítási eljárást a külföldi szlovákok számára, kizárólag etnikai alapon, amellyel körülbelül 10 ezer szlovák élt is ebben a 8 évben. Másrészt a szlovák jog mindig elismerte a kettős állampolgárságot, majd a cseh példára (amely azóta megszűnt) hivatkozva a 2010-es kampányidőszakban egy elég felemás válasz született arra a magyar jogszabályra, amely szinte szó szerinti fordítása a korábbi szlovák szabályoknak. Harmadrészt a szlovák ellentörvény, és elsősorban annak gyakorlata ellentmond mind a szlovák alkotmánynak, mind a nemzetközi jognak, így különösen az 1997. évi Európa Tanácsi Állampolgársági Egyez-

ménynek. Negyedrészt a szlovák fél elsősorban a sokat vitatott effektivitás elvére („genuine link”) hivatkozik, amikor bírálja a magyar törvényt, azaz csak az adott országban történő lakóhely-létesítés után tartaná elképzelhetőnek az állampolgárság megszerzését, mert csak ez eredményezhet – álláspontjuk szerint – effektív kapcsolatot a személy és az állam között. Ez az elv a mai globalizálódó világban teljesen túlhaladott, például uniós polgárként gyakorlatilag ott létesíthetünk lakóhelyet, ahol akarunk. Mindemellett elveti, hogy mint például Tamás Ilonka néninek effektív kapcsolata lehet Magyarországgal, holott kétszer is volt magyar állampolgár, tökéletesen beszél magyarul, és mindig a magyar kultúrát vallotta a magáénak.

Jól lemérhető a szlovák törvény kampányjellege azon is, hogy gyakorlatilag minden mérvadó szlovákiai politikai erő már szeretné valamilyen formában eltörölni. Ez annak is betudható, hogy a körülbelül 550 szlovák állampolgársági megfosztásból csak 35 személyt érintett a magyar állampolgárság megszerzése, míg több mint 250-et a cseh állampolgárság kérelmezése miatt. Kétségkívül az is igaz, hogy a szlovák jogállamiságot az állampolgársági törvény alkalmazása aláássa, nincs a mai napig végrehajtási rendelete, nem születik határozat, nincs indokolása a döntésnek, és jogorvoslatra sincs lehetőség, amely súlyosan visszas helyzeteket, akár hontalanságot is eredményezhet.

Ukrajna esetében más a helyzet, hiszen az ukrán alkotmányjog mindig egységes állampolgárságról szólt, de az ukrán „rule of law” ezt nem definiálja, gyakorlatilag nehezen körülhatárolható a konkrét szabályozás. Az ukrán hatóságok akciói korlátozottak voltak, köszönhetően a magyar kormányzati fellépésnek is. Az ukrán álláspontot a kettős állampolgárság kérdésében a többmillió orosz kisebbség helyzete befolyásolja, ezért a kárpátaljai magyarság honosítása előreláthatólag továbbra is marginális jelentőségű marad a két ország viszonyában.

Nem beszélünk olyan sokat róla, de szomszédaink közül Ausztria sem tolerálja a kettős állampolgárságot, illetve csak igen korlátozott mértékben teszi lehetővé. Ennek ellenére az osztrák fél részéről semmilyen ellenérzés sem tapasztalható a magyar egyszerűsített honosítással szemben.

Tekintettel a fentiekre, a szlovák ellenintézkedések döntően nem az egyszerűsített honosítás intézményének szóltak, hanem egy rossz államközi viszony legkielezettebb időszakában, a választási kampány finisében hozott, nem kellően átgondolt törvénygyártásnak minősíthetőek. Ha visszagondolunk, a 2008–2010-es évek a magyar–szlovák kapcsolatok mélypontját jelentik, a szlovák nyelvtörvényt sem provokálta ki semmi, míg az utóbbi három évben – az egyszerűsített honosítás dacára – a két ország viszonya normalizálódott, az utóbbi időszakban pedig kifejezetten fejlődő tendenciát mutat.